

АКТУАЛНО
CURRENT

ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА КАТО УСЛОВИЕ ЗА РЕАЛИЗИРАНЕ НА МЕЖДУКУЛТУРЕН ДИАЛОГ

Калина Пейчева

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: *Разнообразието от култури, етноси, религии прави света колоритен, интересен, предизвикателен и сложен. Идеалите за съвместно съжителство на една територия на различни общности се оказват трудно постижими. Политици, психолози, културолози работят заедно, за да се постигне равенство, разбирателство и сътрудничество в дух на взаимопомощ, мир и справедливост в условия на диалогичност и реализиране на межкултурен диалог.*

Ключови думи: *глобализация, межкултурен и междурелигиозен диалог, межкултурна дезинтеграция*

ВЪВЕДЕНИЕ

Тофлър А. пише, че „без да го осъзнаваме ясно, ние сме въввлечени в изграждането на самите основи на една забележителна нова цивилизация“ (Тофлър 2005, 16). Това е цивилизация, която помага на хората да споделят общи ценности, идеали и приоритети. За да се случи това, е от особено значение воденето на правилна национална политика спрямо етнокултурните общности, в противен случай те се затварят, капсулират се, самосегрегират и евентуално се организират за съпротива. Не бива да се чувстват дискриминирани и заплашвани, да има риск от асимилация на културата им. Те трябва да се интегрират в националната култура и да възприемат държавата, в която живеят, като своя собствена родина. Това би било възможно чрез реализиране на межкултурен и междурелигиозен диалог с цел опознаване на различните, тяхното сближаване и постигането на взаимопомощ и сътрудничество.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Целта на настоящия доклад е да се посочат някои особености на глобализацията и как тя се превръща в условие за реализиране на межкултурен и междурелигиозен диалог между различните общности, сформиращи съвременния свят и общество.

Глобализацията води до увеличение на межкултурните контакти в сферата на политиката, икономиката, образованието, науката, технологиите, туризма, спорта. Важна

роля за засилване на межкултурните контакти играе Европейският съюз, падането на Желязната завеса и миграцията. „Светът рядко е бил толкова глобален и взаимозависим във всички измерения – вертикално, хоризонтално, виртуално. Оттук произтича необходимостта от замяна на неолибералния капитализъм с модела на устойчиво развитие на обществото. Устойчивото развитие е радикална оптимизация на системата „човек – общество – природа“ (Тахиров 2017, 26). Устойчивото развитие е икономическа ефективност, екологична обоснованост, социална справедливост, качествено нова ценностна система за цялото човечество, хуманистична стратегия на цивилизацията с цел стабилизиране на броя на населението, създаване и развитие на природосъобразни технологии, сключване на нови подобни споразумения и договори, сътрудничество в областта на образованието и със специалисти по опазване на околната среда с цел подобряване на съвместния живот и осигуряване на ресурс за бъдещите поколения. Целта е да се развива хармонично взаимодействие на човека с природата, да се реализира успешен межкултурен диалог за търпимост, толерантност и спазване на правата и законите, за развитие и усвояване на общочовешки ценности като част от характера и прилагането им в реалния живот.

Светът днес е микрокосмос от нов, независим свят, обхващащ множество интригуващи култури. Глобализацията в световен мащаб води и своите негативи, като тя е причина милиони хора да се почувстват безсилни, изолирани и незначителни, а паралелно с това изостри чувството за малоценност и несигурност в малцинствените групи. За повишаване на благосъстоянието и утвърждаване на хармоничното съжителство на хора с различна етническа и религиозна идентичност е необходимо осигуряване на пълноценно за всички граждани взаимодействие и интеракция при спазване на правото им на равни права и свободи независимо от етническа и религиозна принадлежност. Съвременният свят се характеризира с няколко основни тенденции (Иванов 1999, 6):

– Светът е поликултурен и намаляването на ефектите от противопоставянето и осъзнаването на различията в интернационален и интеркултурен план има огромно значение.

– Светът се глобализира – глобалните измерения на културата започват да доминират над локалните.

– В съвременната образователна система междунационалните тенденции взимат връх над тенденциите за сепаратизъм и културно разделение.

Межкултурната комуникация е нова научна и учебна дисциплина, възникнала от нуждите на обществената практика. Темата става актуална през 60-те години на XX в. с чисто практически политически интереси, но с глобализацията на света и стремежа към спокоен и справедлив съвместен живот в единна общност темата става все по-привлекателна за представители на различни научни области. Културната асимилация не е желана от никого. Извеждането на езиковото и на етническото различие като първа стъпка към преосмисляне на осъзнаването на многообразието на дадена нация позволи да се открие дебат за среща на културите и за философия на мултикултурализма и интеркултурализма в среди на философи, социолози, педагози и психолози.

„Светът е многообразен, но единен. Разнообразието произтича от различията, които образуват цялото. Във всяко цяло еднородността е само привидна и е резултат от повече или по-малко интегрирани различия“ (Клинчарски 2007, 6). Всяко общество представлява многообразие от различия. Мултикултуризмът е съвместно съществуване на разнообразни, силно различни и понякога стигащи до антагонизми култури (Тахиров 2017, 228). В духа на мултикултуризма е да се търси решение на противоречията в тази област чрез хармонизиране на отношенията. Това е реалният мултикултурализъм, чиито изражения могат да се открият в прости факти от всекидневието: вериги за хранене – Макдоналдс, Бъргър Кинг, дюнер кебап и др.; модни вериги за дрехи – Зара, H&M; вериги хотели и др. Мултикултурализмът има за

цел мирно съжителство, равни права и задължения между различните етнически или религиозни групи, които обитават дадена държава.

„Мултикултурно общество“ е понятие с емоционална натовареност и се ръководи от следните принципи (Тахиров 2017, 230):

– разнообразието на култури се възприема като градивна и обогатяваща цялото общество сила;

– налице е право на етническа идентификация;

– спазват се принципите на културна равноценност и взаимна толерантност;

– единство в различността – едно ядро от общи ценности и общи правила и закони, гарантиращо сцепление на цялото и същевременно поставяне на граници за правата на различност, както и на принципа за равнопоставеност на културите;

– право на равни шансове;

– нужда от политическото му окуражаване и подпомагане. Необходимо е различните културни общности да се обединят в обща цел (обща гражданска грижа) за своята страна, като я приемат за единствен свой дом.

Сорокин стига до извода за наличието на множество социални изяви на Аз-а на индивида. Както няма единно общество, така няма и единна личност, а система от множество роли. Всяка роля се определя в съответната група – семейство, професия, приятели и т.н., личността не е пасивна. Всяка група налага определени задължения и дава определени права, интегрира личността в своята система от ценности, вярвания, стандарти и норми. Всички те влияят върху съзнанието и поведението на личността.

С развитието на милтикултурализма се появява необходимост от монокултурализъм на обща ценностна система, норми, права, задължения и закони. Още Сорокин проповядва тази необходимост от система от универсални норми и ценности, които биха могли да обединят неинтегрираните групи и биха довели до хармония на личността. Анализът на Сорокин попада в „омагьосан кръг – социалната група е детерминирана от културната система и съставляващите я личности; културната система е отражение на социалната група, а личността е продукт на социалната и културната система“ (Колева 1993, 45).

Фаро П. говори за „елементарен граждански морал“, който включва достатъчно разумни субекти и добронамереност, за да се защитят елементарни истини, свързани с естествения и социален свят, да се мисли за страданието на по-слабите, да се оставя място за справедливостта към другия, да се съобразяваме с елементарен граждански морал, без който всяко общество изглежда невъзможно. Идеята за елементарен граждански морал е фактически базова даденост за обществено сътрудничество под формата на широк спектър от общи нормативни вярвания, множество морални добродетели, общи за всички култури: вяръност, смелост, щедрост, гостоприемство (Фаро 2006, 297). Точно този модел на общ граждански морал в мултикултурализма търпи критика. Някои го наричат „новия расизъм“. От литературата научаваме, че цел на „новия монокултурализъм“ е да се съхранява безусловно правото на културна идентичност, но да се следва и води определен стил на живот от всички – например в Европа това са равенството между мъжа и жената, както и свободата на образование за всички независимо от пола.

За съжаление, красивата философия и реалността на мултикултурализма не съвпадат. В Европа политиката на мултикултурализъм не води до намаляване на етническите конфликти, както и до успешна интеграция на имигрантите. Обяснение за това е, че освен подпомагане на имигрантите се налага и да се изисква от тях – например да научат официалния език на държавата, в която живеят. По-често, за съжаление, политиката на мултикултурализъм се смята за провал. Неуспешно е изграждането на визията за общество, към което отделните етноси да усещат, че принадлежат. По-често се наблюдава различните етноси да живеят

отделен свой живот, различен от общоприетия и не стават част от него. Затова днес се говори за „мултикултурна дезинтеграция“ (Тахиров 2017, 230) – съвместно, но изолирано живеене, без сътрудничество и взаимодействие. Смята се, че това е резултат от нарушени принципи на интеграция. В улеснение на разбирането на процеса на интеграция се въвежда терминът „интегрираща идентичност“. Необходимо е формиране на интегрираща идентичност както сред етносите, така и сред лицата от мнозинството. Интегриращата идентичност е стремежът на всеки човек да се интегрира в общността си, в нацията, за да се осигури благоприятна среда за развитие, мир и взаимно помагане. Тя се отнася до всеки член на обществото и съдържа в себе си разбирането за взаимно разбирателство и безконфликтно съжителство, взаимодействие между членовете на обществото с различна етнокултурна идентичност. Интеграцията е двупосочен процес и зависи от желанието за интеграция и от приемането на интегриращите се – всички участници трябва взаимно да се приемат и да признаят своите различия с цел създаване на условия за пълноценна реализация на всеки член на обществото. Основни фактори за формиране на интегрираща идентичност са семейната среда, училището и всички институции, които имат отношение към нея (Тахиров 2017, 252). „Начинът, по който родителите изживяват собствената си култура, дава на детето културната му идентичност; начинът, по който родителите обсъждат или се държат с лица или групи от други култури, определя степента, до която съзнанието на детето ще бъде отворено или затворено за межкултурно разбирателство“ (Хофстеде 2002, 334). Днес се работи усилено за процесите на интеграция на етнокултурни общности. Интеграцията е съществен елемент на межкултурното общуване, в което да се обсъжда и представя приносът на етническите малцинства към общонационалната култура и към обществото. Тук ще обясня и понятието „интеракция“ – тя е същностен аспект на общуването. В превод от английски език интеракция означава „действен“. Използва се да означава взаимодействие, взаимно влияние и стимулиране за действие. Интеракцията е събитие, случващо се най-малко между два субекта, което се характеризира като обмен на действия, в резултат на които се стига до промяна на външното поведение. Предаването на информация в интеракцията не е самоцелно, а е отправено към някого, за да изисква действие от него (пример са плачът на бебето и палката на полица).

В допълнение и връщане към темата за мултикултурализъм – той е обвинен в изкуствено съхраняване на традиционните общностни отношения и възпрепятстване на индивидуалната интеграция на представителите на различни култури в гражданското общество. Друг недостатък на мултикултурализма е, че провокира разделение, създаване на изкуствени граници между общностите и в резултат възникват затворени моноетнически, монорелигиозни или монорасови квартали или училища (Тахиров 2017, 267). В подкрепа на преходността на политиката на мултикултурализма ще цитирам Паин, на когото проф. Тахиров се позовава в своята книга „Неолибералното общество и межкултурното общуване“, 2017: „Мултикултурализмът се появи само като исторически епизод, който завършва цикъла на индустриалната модернизация“ (Тахиров 2017, 267). Мултикултурализмът като съвкупност от разнообразие на култури е иманентна характеристика на съвременното общество. Единствен начин за постигане на разбирателство и сътрудничество и за стимулиране на икономическото развитие е провеждане на межкултурна комуникация. Межкултурният диалог ще бъде фундамент за един свободен и мирен свят. Зачитането на човешките права, свободи и ценности е една достойна цел на межкултурния свят, за който Х. Хофстеде казва: „Културното многообразие ще се задържи, но има изгледи различията между държавите да се задълбочат. Етническите групи развиват ново съзнание за идентичността си и искат политическото ѝ признаване. Разбира се, те винаги са били факт“ (Хофстеде 2002, 333).

Нов термин е глокализация – понятие, което означава проникване на глобалното в

локалното на равнище култура и се реализира посредством межкултурна комуникация.

Л. Парижкова пише: „Създаването на глобална култура е по-скоро оптимистичен проект, отколкото реалност, затова признаването на културния плурализъм е основна задача, която стои пред всяка култура. Глобализацията не налага принудително културна стандартизация. Проникване на глобалното в локалното на равнище култура, или т.нар. глокализация, се реализира посредством межкултурна комуникация“ (Парижкова 2006, 216–217).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Днес безконфликтното съжителство и взаимодействие между различни култури са предизвикателство пред демокрацията в съвременните общества. Диалогът помежду им трябва да стане фактор за екология на духа и постигане на мира. „Отказ от диалог е отказ от признаване на общочовешките ценности, а също и отказ от бъдеще“ (Попова 2015, 17). Необходимостта от межкултурен диалог е значителна и дори е единствен подход за постигане на разбирателство, опознаване и приемане на „другостта“, на хармония в съвместния живот, изпълнен с разнообразни традиции и култура.

ЛИТЕРАТУРА

- Иванов, И.** (1999). *Интеркултурно образование*. Шумен, с. 6.
- Клинчарски, В.** (2007). *Нетолерантността към различията. Социално-психологическо изследване*. София: Военно издателство ЕООД, с. 6.
- Колева, Д.** (1993). *Сорокин – културологични идеи*. София: „Св. Климент Охридски“, с. 45.
- Парижкова, Л.** (2006). Глокализацията – същност и реализация. В: *Публична комуникация, глокализация и демокрация*. София, с. 216–217.
- Попова, М.** (2015). *Споделена култура за споделена сигурност*. София, с. 17.
- Тахиров, М.** (2017). *Неолибералното общество и межкултурното общуване*. София: „За буквите – О писменехъ“, с. 26.
- Тюфляр, А.** (2005). *Революция на надеждата*. София, с. 16.
- Фаро, П.** (2006). *Морал и социология. Смисълът и ценностите между природата и културата*. София: „Сонм“, с. 297.
- Хофстеде, Х.** (2002). *Култури и организации*. София, с. 334.

REFERENCES

- Faro, P.** (2006). *Moral i sotsiologia. Smislat i tsennostite mezhdur prirodata i kulturata*. Sofia: „Sonm“, s. 297.
- Hofstede, H.** (2002). *Kulturi i organizatsii*. Sofia, s. 334.
- Ivanov, I.** (1999). *Interkulturno obrazovanie*. Shumen, s. 6.
- Klincharski, V.** (2007). *Netolerantnostta kam razlichiyata. Sotsialno-psihologichesko izsledvane*. Sofia: Voенно izdatelstvo EOOD, s. 6.
- Koleva, D.** (1993). *Sorokin – kulturologichni idei*. Sofia: „Sv. Kliment Ohridski“, s. 45.
- Parizhkova, L.** (2006). *Glokalizatsiyata – sashtnost i realizatsia*. V: *Publichna komunikatsia, glokalizatsia i demokratsia*. Sofia, s. 216–217.
- Popova, M.** (2015). *Spodelena kultura za spodelena sigurnost*. Sofia, s. 17.
- Tahirov, M.** (2017). *Neoliberalното obshtestvo i mezhdukulturnoto obshtuvane*. Sofia: „Za bukвите – O pismenehy“, s. 26.
- Toflar, A.** (2005). *Revoluytsia na nadezhdata*. Sofia, s. 16.

GLOBALIZATION AS A CONDITION FOR THE REALIZATION OF INTERCULTURAL DIALOGUE

Abstract: *The diversity of cultures, ethnicities and religions make the world colorful, interesting, challenging and complex. The ideals of coexistence in one territory of different communities are proving difficult to achieve. Politicians, psychologists, culturologists work together to achieve equality, understanding and cooperation in a spirit of mutual aid, peace and justice in conditions of dialogue and realization of intercultural dialogue.*

Keywords: *globalization, intercultural and interreligious dialogue, intercultural desintegration*

Kalina Peycheva, PhD candidate

University of Library Studies and Information Technologies

E-mail: kelybg@yahoo.com